

ДОГОВІР ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Гуцуляк Володимир Казимирович,

кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України

Стаття присвячена дослідженню ефективності договору про спільну діяльність як інструменту післявоєнної відбудови України. Зазначено, що колосальні втрати вітчизняної економіки, знищення та руйнування інфраструктури зумовлюють об'єктивну необхідність у прийнятті оперативних та оптимальних рішень для їх негайного відновлення, відбудови міст, а також створення нових об'єктів цивільної інфраструктури з урахуванням великої кількості внутрішньо переміщених громадян України. Одним із ефективних інструментів відбудови вітчизняної інфраструктури є конструкція договору про спільну діяльність, який має своїм змістом об'єднання людських ресурсів, зусиль та/або майна для досягнення спільної для учасників такої діяльності мети.

Проаналізовано основні кваліфікуючі ознаки договору про спільну діяльність. Ключовим у розумінні сутності та правової природи договорів про спільну діяльність є спільність та єдність мети учасників у контексті здійснення певної діяльності, а також об'єднання їхніх зусиль для досягнення цієї мети. Це, своєю чергою, зумовлює: а) специфіку суб'єктного складу опосередковуваних досліджуваною договірною конструкцією правовідносин, зокрема, відсутність у них чіткого визначення статусу кредитора і боржника; б) своєрідність побудови змісту правовідносин, зокрема, відсутність кореспондуючих, протилежно спрямованих прав та обов'язків.

Доведено, що правова конструкція договору про спільну діяльність є найбільш оптимальним і максимально гнучким інструментом відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів інфраструктури, адже, по-перше, дає учасникам можливість діяти спільно та скоординовано без створення юридичної особи; по-друге, дозволяє учасникам вирішити питання правового статусу виділеного для спільної діяльності майна і правового режиму власності на результати спільної діяльності самостійно на основі домовленостей; по-третє, дозволяє залучити велику кількість інвесторів і значні ресурси для досягнення мети спільної діяльності. При цьому відзначимо, що у такій спільній діяльності із післявоєнної відбудови знаходять свій прояв: а) особливості участі держави Україна та іноземних держав у цивільно-правових відносинах; б) специфічне органічне поєднання публічних і приватних інтересів; в) можливість залучення значних фінансових, професійних, творчих ресурсів, досвіду і знань, що підвищує ефективність, результативність спільної діяльності та ймовірність досягнення бажаної для учасників такої діяльності мети.

Ключові слова: цивільно-правовий договір, спільна діяльність, договір про спільну діяльність, об'єкти інфраструктури, учасник договору, інвестування.

Hutsulyak Volodymyr. Agreement on joint activity as an effective tool of post-war reconstruction of damaged or destroyed facilities infrastructure of Ukraine

The article is devoted to the study of the effectiveness of the agreement on joint activities as a tool for post-war reconstruction of Ukraine. It is noted that the colossal losses of the domestic economy, destruction and damage to infrastructure cause an objective

need to make prompt and optimal decisions for their immediate recovery, reconstruction of cities, and the creation of new civilian infrastructure, taking into account the large number of internally displaced citizens of Ukraine. One of the effective tools for rebuilding the domestic infrastructure is the construction of a joint venture agreement, which provides for the pooling of human resources, efforts and/or property to achieve a common goal for the participants of such activities.

The main qualifying features of the agreement on joint activity are analyzed. Central to understanding the nature and legal nature of the agreements on joint activity is the commonality and unity of purpose of the participants in the context of a particular activity, as well as their joint efforts to achieve that goal. This, in turn, determines: a) the specifics of the subject composition of the legal relationship, in particular, the absence of a clear definition of the status of creditor and debtor; b) the originality of the construction of the content of legal relations, in particular, the absence of corresponding, opposing rights and responsibilities.

It is proved that the legal structure of the joint activity agreement is the most optimal and most flexible tool for rebuilding destroyed and damaged infrastructure, because, first, it allows participants to act jointly and in coordination without creating a legal entity; secondly, it allows participants to resolve the issue of the legal status of the property allocated for joint activities and the legal regime of ownership of the results of joint activities independently on the basis of agreements; third, it attracts a large number of investors and significant resources to achieve the goal of joint activities. In such joint activities for post-war reconstruction are manifested: a) the peculiarities of the participation of the state of Ukraine and foreign states in civil relations; b) a specific organic combination of public and private interests; c) the ability to attract significant financial, professional, creative resources, experience and knowledge, which increases the efficiency of joint activities and achieving the desired goal for participants in such activities.

Key words: *civil legal agreement, joint activity, agreement on joint activity, infrastructure objects, participant of the agreement, investment.*

24 лютого 2022 року відбулось неспровоковане широкомасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну. На момент написання статті безпрецедентна збройна агресія проти нашої держави триває більш ніж три місяці та щодня спричиняє численні людські жертви, руйнування і знищення об'єктів цивільної та критично важливої інфраструктури. За інформацією Кабінету Міністрів України, станом на 25 травня 2022 року внаслідок активних бойових дій, бомбардувань та ракетних обстрілів мирних українських міст та сіл понад 200 заводів та великих підприємств, понад 1000 навчальних закладів та майже 300 мостів були пошкоджені або зруйновані. Крім того, ще 12 аеропортів, близько 25 тисяч кілометрів доріг пошкоджено та 40 мільйонів квадратних метрів житлового фонду повністю зруйновано [1]. Загальний розмір збитків, завданих економіці України внаслідок розв'язаної російською федерацією війни, на сьогодні становить понад 600 мільярдів доларів США, і ця цифра зростає щодня.

Колосальні втрати вітчизняної економіки, знищення та руйнування інфраструктури, у тому числі житлового фонду, зумовлюють об'єктивну необхідність у прийнятті оперативних та оптимальних рішень для їх негайного відновлення, відбудови міст, а також створення нових об'єктів цивільної інфраструктури з урахуванням великої кількості внутрішньо переміщених громадян України, які змушені були покинути власні домівки через бойові дії в багатьох регіонах нашої держави. Одним із ефективних інструментів, здатних забезпечити відбудову вітчизняної інфраструктури, на нашу думку, може стати конструкція договору про спільну діяльність, який має своїм змістом об'єднання людських ресурсів, зусиль та/або майна для досягнення спільної для учасників такої діяльності мети.

Доктринальним дослідженням правової природи та сутності договорів про спільну діяльність присвячені праці таких науковців, як: О.Є. Блажівська, М.Р. Габріадзе, А.Б. Гриняк, О.В. Дзера, К.Ю. Іванова,

В.М. Коссаk, О.О. Кот, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць, О.А. Підпригора, В.В. Резнікова, Р.О. Стефанчук, О.С. Таран, Ю.М. Юркевич, І.О. Ястремська та інші. Водночас, попри значну увагу вчених до питань правового регулювання відносин зі спільної діяльності, на сьогодні виникає гостра необхідність у проведенні додаткового наукового аналізу цієї договірної конструкції крізь призму сучасних умов російської військової агресії проти України з метою встановлення здатності договорів про спільну діяльність бути дієвим механізмом післявоєнної відбудови нашої держави. З урахуванням зазначеного актуальність тематики дослідження є незаперечною.

Насамперед слід зауважити, що конструкція договорів про спільну діяльність характеризується доволі тривалою історією свого становлення та розвитку, а її виникнення пов'язують із періодом римського права. Так, як зазначає Є.О. Харитонов, римському праву була відома конструкція *societas* (договір про сумісну діяльність або ж договір товариства) – контракт, за яким дві або кілька осіб об'єднувалися для досягнення якоїсь спільної господарської мети. Договір *societas* своєрідний у тому плані, що це багатосторонній договір. Він базувався на особливій довірі товаришів один до одного, на впевненості одного в порядності, чесності, сумлінності і добросовісності всіх інших. Без такої впевненості успіху у спільній діяльності досягти неможливо. Тому римські правознавці визначали *societas* як об'єднання, засноване ніби на братстві [2, с. 114].

Не вдаючись до детального дослідження історії становлення конструкції договору спільної діяльності у вітчизняній правовій системі, розглянемо період ХХ ст., що характеризувався як динамічним розвитком цивілістичної доктрини, так і активними кодифікаційними процесами.

Зауважимо, що передумови виділення групи договорів про спільну діяльність неодноразово відзначалися ще у дореволюційній цивілістичній літературі. Зокрема, В.І. Синайський вбачав доцільність та ефективність таких договорів у тому, що зусиль окремої особи, особливо фізичної, далеко не завжди досить

для досягнення поставлених нею цілей. До того ж не завжди особа має у своєму розпорядженні й засоби, необхідні для справи. Ось чому окремі особи (неважливо, фізичні чи юридичні) прагнуть діяти спільно, поєднуючи у тій чи іншій комбінації свої кошти та свої сили [3, с. 183]. Натомість О.Ф. Федоров з цього приводу зазначав: «Одноосібні сили людини іноді виявляються недостатніми для різних труднощів у досягненні поставлених цілей; так, наприклад, в одного може бути капітал, але немає уміння відкрити і вести справу, а в іншого, навпаки, може бути таке вміння, але немає потрібного капіталу. Водночас об'єднання таких осіб може дати і капітал, і потрібне вміння» [4, с. 411–412]. Отже, ключовим у розумінні концепції спільної діяльності вчені визначали потенційну недостатність ресурсів однієї особи для досягнення певної мети та з урахуванням цього необхідність об'єднання зусиль і/або майна для максимального підвищення ймовірності отримання бажаного результату.

Зазначимо, що неодноразово обґрунтовані в цивілістичній доктрині положення про ефективність конструкції договору спільної діяльності знайшли своє відображення й у нормах тогочасного цивільного законодавства. Наприклад, хоча Цивільний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки 1922 р. (далі – ЦК УСРР 1922 р.) не містив спеціальних норм, безпосередньо присвячених досліджуваній договірній конструкції, проте ст. 276–294 ЦК УСРР 1922 р. регулювали відносини, які опосередковувалися договором простого товариства. Так, згідно зі ст. 276–277 ЦК УСРР за договором товариства дві або кілька осіб зобов'язувалися одна перед одною об'єднати свої вклади і разом діяти для досягнення спільної господарської мети. Вкладом визнавалося все, що кожен товариш вкладав до спільної справи, незалежно від того, були це гроші, інше майно чи послуги. Отже, вже тоді правовідносини зі спільної діяльності знаходили своє нормативне впорядкування. Проте особливістю законодавчого підходу, відображеного в нормах ЦК УСРР 1922 р., було те, що обов'язковим та безальтернативним було об'єднання вкладів

учасників договору товариства, що загалом відповідало властивій Радянському Союзу ідеології матеріалізму.

Наступний кодифікований акт цивільного законодавства радянського періоду – Цивільний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки 1963 р. (далі – ЦК УРСР 1963 р.) – на противагу своєму попереднику присвятив досліджуваній договірній конструкції окрему Главу 38 «Сумісна діяльність». Так, відповідно до ст. 430 ЦК УРСР 1963 р. за договором про сумісну діяльність сторони зобов'язуються сумісно діяти для досягнення спільної господарської мети, як-то: будівництво і експлуатація міжколгоспного або державно-колгоспного підприємства або установи (що не передаються в оперативне управління організації, яка є юридичною особою), будівництва водогосподарських споруд і пристроїв, будівництво шляхів, спортивних споруд, шкіл, пологових будинків, жилих будинків і т. ін. Громадяни можуть укладати договір про сумісну діяльність лише для задоволення своїх особистих побутових потреб. Договори про сумісну діяльність між громадянами і соціалістичними організаціями не допускаються. Отже, ЦК УРСР 1963 р. не лише закріплював легальне визначення та особливості правової природи договору про спільну діяльність, а й наводив невичерпний перелік галузей, у межах яких укладення такого договору є доцільним та обґрунтованим. Відзначимо, що серед них було окремо виділено галузь будівництва різноманітних об'єктів цивільної інфраструктури. Крім того, було змінено й підхід щодо обов'язкового об'єднання вкладів учасників договірних правовідносин, натомість предметом договору визначено їхні сумісні дії.

Сучасний вітчизняний підхід до правового регулювання відносин із договорів про спільну діяльність відображено у Главі 77 «Спільна діяльність» Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Ст. 1130 ЦК України визначає, що за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законам. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкла-

дів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників. Отже, як видається із зазначеного, підхід до визначення особливостей сутності договору про спільну діяльність у межах чинного законодавства став симбіозом двох попередніх підходів, відображених у цивільних кодексах радянської доби та не зазнав значних змін.

У контексті визначення ефективності договорів про спільну діяльність у процесі відбудови та відновлення пошкоджених чи зруйнованих внаслідок військових дій об'єктів інфраструктури слід, на нашу думку, провести встановлення і аналіз основних кваліфікуючих ознак цієї договірної конструкції. Як зазначалось раніше, правовідносини із договорів про спільну діяльність ставали об'єктом численних наукових досліджень, з урахуванням чого у доктрині цивільного права склалося ціле різноманіття поглядів на правову природу цієї договірної конструкції. Зокрема, М.Р. Габріадзе пропонує такі ознаки досліджуваного договору, як: а) особливий предмет договору та його мета; б) необмежений суб'єктний склад (окрім випадку об'єднання для отримання прибутку); в) особливості цивільно-правового регулювання; г) ускладнена процедура укладення; ґ) тривалий характер дії; д) наявність у змісті договору особливих, властивих тільки йому умов; е) наявність суб'єкта-оператора та суб'єктів-учасників [5, с. 66–67].

Вбачається, що зазначені ознаки у загальному хоча й відображають особливості природи договору про спільну діяльність, але не здатні сповна розкрити специфіку його предмета та спрямування правової мети, на основі якої і здійснюється доктринальне обґрунтування самостійності договорів про спільну діяльність у системі цивільно-правових договорів. Більш змістовною в частині окреслення особливостей договору про спільну діяльність, на наш погляд, є позиція В.В. Резнікової, яка виділяє такі характерні особливості договорів про спільну діяльність: 1) наявність спільної для всіх учасників такої діяльності мети; 2) учасники спільної діяльності повинні мати спільну мотивацію, намір діяти разом; 3) поєднання індивідуальних діяльностей

(утворення в результаті єдиного цілого); 4) наявність управління (зокрема, самоуправління); 5) настання спільних кінцевих результатів; 6) єдине просторово-часове перебування та функціонування всіх учасників спільної діяльності [6, с. 228–229, 245–251, 272]. На цьому наголошує й О.Є. Блажівська, на переконання якої законодавче визначення договору про спільну діяльність дозволяє віднести його до групи спільноцільових зобов'язань [7, с. 4].

Проаналізувавши зазначене, доходимо висновку, що саме спрямованість волевиявлення суб'єктів договірних правовідносин на досягнення єдиної мети якісно відрізняє його від більшості інших договорів. Ключовим у розумінні сутності та правової природи договорів про спільну діяльність є спільність та єдність мети учасників у контексті здійснення певної діяльності, а також об'єднання їхніх зусиль для досягнення цієї мети. Це, своєю чергою, зумовлює: а) специфіку суб'єктного складу опосередковуваних досліджуваною договірною конструкцією правовідносин, зокрема, відсутність у них чіткого визначення статусу кредитора і боржника; б) своєрідність побудови змісту правовідносин, зокрема, відсутність кореспондуючих, протилежно спрямованих прав та обов'язків. Саме ця особливість лежить в основі відмежування групи договорів про спільну діяльність від будь-яких інших цивільно-правових договорів, для яких досягнення бажаного результату (набуття майна, виконання робіт, надання послуг) є метою лише для однієї зі сторін.

З огляду на зазначене відносини, які виникають із договорів про спільну діяльність, у юридичній літературі іменують корреальними. Так, відсутність чіткого визначення статусу кредитора і боржника у відносинах між сторонами договору дає можливість вивести на перший план спільну мету і визначити, що їхні взаємні права та обов'язки слугують тільки засобом її досягнення. Тому суб'єкти цього договору, як правило, не іменуються кредиторами і боржниками, а позначаються терміном «учасники». Учасники договору не розподілені на дві сторони, активну і пасивну, але всі вони

перебувають в однаковому юридичному становищі. Кожен учасник договору стосовно всіх учасників має права і несе обов'язки, будучи одночасно активним і пасивним суб'єктом [8, с. 1033]. У цьому контексті слушно також видається позиція О.Є. Блажівської щодо особливого взаємовигідного характеру договорів про спільну діяльність, який підкреслює той факт, що кожен з учасників спільної діяльності одержує за договором певні блага, однак вони надаються не іншою стороною, а набуваються в результаті спільної діяльності [9, с. 34]. Додатково зауважимо, що у цьому контексті не йдеться винятково про набуття певних матеріальних благ. Характер благ, що набуваються учасниками договору внаслідок спільної діяльності, зумовлюється перш за все специфікою мети такої діяльності. Наприклад, у процесі відбудови об'єктів інфраструктури, зруйнованих чи пошкоджених внаслідок військової агресії російської федерації проти України, першочерговою метою спільної діяльності учасників договору може бути оперативне відновлення житлового фонду задля невідкладного забезпечення громадян житлом, яке вони втратили, або будівництво закладів освіти для гарантування конституційного права на освіту і забезпечення безперервності навчального процесу тощо. При цьому зазначена діяльність може здійснюватися без мети одержання прибутку або набуття певних матеріальних благ. На підтвердження цього можна навести той факт, що станом на сьогодні вже розпочалися перемовини щодо відновлення України з лідерами різних держав. Такі кроки передбачають не лише фінансову підтримку, а й безпосередній патронат країн-союзників, тобто певні країни отримують можливість відбудувати той чи інший регіон України самостійно або у партнерстві з нашою державою чи її представниками (наприклад, Велика Британія погодилася очолити відбудову Київської, а Швеція – Миколаївської областей; Італія, Японія, Данія також погодилися відбудувати постраждалі території України) [10]. Видається, що правова конструкція договору про спільну діяльність у цьому контексті є найбільш оптималь-

ним і максимально гнучким інструментом відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів інфраструктури, адже, по-перше, дає учасникам можливість діяти спільно та скоординовано без створення юридичної особи; по-друге, з урахуванням положень ч. 2 ст. 1131 і ч. 1 ст. 1134 ЦК України дозволяє учасникам вирішити питання правового статусу виділеного для спільної діяльності майна і правового режиму власності на результати спільної діяльності самостійно на основі домовленостей; по-третє, дозволяє залучити велику кількість інвесторів і значні ресурси для досягнення мети спільної діяльності. При цьому відзначимо, що у такій спільній діяльності із післявоєнної відбудови знаходять свій прояв: а) особливості участі держави Україна та іноземних держав у цивільно-правових відносинах; б) специфічне органічне поєднання публічних і приватних інтересів; в) можливість залучення значних фінансових, професійних, творчих ресурсів, досвіду і знань, що підвищує ефективність, результативність спільної діяльності і ймовірність досягнення бажаної для учасників такої діяльності мети.

Загалом зауважимо, що в межах чинного законодавства діє ціла низка нормативно-правових актів, присвячених правовому впорядкуванню відносин зі спільної діяльності за участю як вітчизняних, так і іноземних суб'єктів. Зокрема, слід згадати Закон України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 01.07.2010 р. [11], яким передбачено організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів, якими можуть бути органи державної влади та/або органи місцевого самоврядування, Національна академія наук України, галузеві академії наук, з приватними партнерами, якими можуть бути юридичні особи, крім державних та комунальних підприємств, і основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі. Абз. 4 ч. 1 ст. 5 Закону однією з підстав побудови державно-приватного партнерства визначає договір про спільну діяльність. У контексті тематики дослідження важливими є положення ч. 1 ст. 4 зазначеного Закону, які закріплюють перелік сфер, у межах яких може здійснюватися державно-приватне

партнерство. Це, зокрема, виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури; виробництво та впровадження енергозберігаючих технологій, будівництво та капітальний ремонт житлових будинків, повністю чи частково зруйнованих внаслідок бойових дій на території проведення антитерористичної операції; встановлення модульних будинків та будівництво тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб тощо. З огляду на те, що перелік сфер державно-приватного партнерства є вичерпним, доцільним є внесення змін до п. 11 ч. 1 ст. 4 Закону в частині розширення сфери партнерства за рахунок можливості будівництва та капітального ремонту житлових будинків, повністю чи частково зруйнованих внаслідок не лише бойових дій на території проведення антитерористичної операції, а й бойових дій на території регіонів, постраждалих від військової агресії російської федерації проти України.

Ст. 7 Закону України «Про державно-приватне партнерство» встановлює вимоги до об'єктів такого партнерства, якими можуть бути: а) наявні, зокрема відтворювані (шляхом реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення) об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, або майно господарських товариств, 100 відсотків акцій (часток) якого належить державі, територіальній громаді чи Автономній Республіці Крим; б) створювані або новозбудовані об'єкти відповідно до договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства. При цьому передача приватному партнеру об'єкта державно-приватного партнерства, у тому числі його подальша реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та технічне переоснащення приватним партнером, не зумовлює перехід права власності на цей об'єкт до приватного партнера та не припиняє права державної чи комунальної власності на такий об'єкт.

Можливість іноземних суб'єктів бути учасниками договору про спільну діяльність передбачена ст. 23 Закону України «Про режим іноземного інвестування» [12], яка зазначає, що іноземні інвестори мають право укласти договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо), не пов'язану зі створенням юридичної особи, відповідно до законодавства України. Це підтверджує й Верховний Суд у постанові від 12.06.2019 р., прийнятої за результатами розгляду справи № 910/7047/18. Зокрема, йдеться про те, що коло осіб, які можуть виступати сторонами договору про спільну діяльність, чинним законодавством не обмежене, тому ними можуть бути фізичні та юридичні особи, у тому числі іноземні інвестори [13]. Такий підхід, безумовно, сприймається доволі позитивно, адже дозволяє у межах спільної діяльності із відбудови нашої держави акумулювати не лише вітчизняні ресурси, а й кошти, прогресивний досвід і знання, що мають іноземне походження. Водночас важливо пам'ятати, що у разі, якщо метою спільної діяльності є отримання прибутку, її учас-

ники повинні мати статус суб'єкта підприємницької діяльності.

З урахуванням вищевказаного є всі підстави стверджувати, що чинне вітчизняне законодавство створило достатнє правове підґрунтя для можливості здійснення суб'єктами цивільних правовідносин (як фізичними, так і юридичними особами) спільної діяльності, спрямованої на досягнення певної не забороненої законом мети. Гнучкість механізму правового регулювання відносин зі здійснення спільної діяльності у межах української правової системи, можливість поєднання як приватних, так і публічних інтересів, закріплення широкого диспозитивного підходу до визначення умов партнерства, заснованого на договорі про спільну діяльність, а також можливість залучення його учасниками як майнових, так і немайнових благ, зокрема, досвіду, знань, ділової репутації тощо, вказують на високу ефективність та дієвість договору про спільну діяльність як інструменту оперативної післявоєнної відбудови об'єктів інфраструктури, зруйнованих чи пошкоджених внаслідок військової агресії російської федерації проти України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Росія зруйнувала понад 200 підприємств, 12 аеропортів та більше тисячі навчальних закладів, – Шмигаль. URL: <https://espreso.tv/rosiya-zruynuvala-ponad-200-pidpriemstv-12-aeroportiv-ta-bilshe-tisyachi-navchalnikh-zakladiv-shmigal> (дата звернення: 30.05.2022).
2. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник. / За ред. Є.О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. С. 114.
3. Синайский В.И. Русское гражданское право: Обязательственное, семейное и наследственное право. Вып. II. Киев, 1915. С. 183.
4. Федоров А.В. Торговое право. Одесса, 1911. С. 411–412.
5. Габріадзе М.Р. Особливості цивільно-правового регулювання спільної діяльності. *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 66–67.
6. Резнікова В.В. Правове регулювання спільної господарської діяльності в Україні. Київ : ЦУЛ, 2007. С. 228–229, 245–251, 272.
7. Блажівська О.Є. Договір про спільну діяльність : авт. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2007. С. 4.
8. Договірне право України. Особлива частина : навчальний посібник. / Т.В. Бондар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін. ; за ред. О.В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2009. С. 1033.
9. Блажівська О.Є. Договір про спільну діяльність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2007. С. 34.
10. Як відбудувати Україну після війни. URL: <https://ukrainer.net/vidbudova/> (дата звернення: 30.05.2022).

11. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 30.05.2022).
12. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.05.2022).
13. Постанова Верховного Суду України від 12.06.2019 р. у справі № 910/7047/18. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_12_06_2019_roku_u_spravi_910_7047_18/ (дата звернення: 30.05.2022).